

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Історичний факультет
Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

На правах рукопису

Карпенко Дар'я

**СТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «бакалавр»
за спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Науковий керівник:

науковий ступінь, вчене звання П.І.П

Київ – 2024

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

1.1. Поняття дипломатичної служби та суміжних категорій

1.2. Роль дипломатичної служби в державі: дипломатія між політикою та адміністрацією

1.3. Принципи, діяльність, основні завдання та функції дипломатичної служби України

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ТА СТРУКТУРА СУЧАСНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

2.1. Система органів та посади дипломатичної служби України

2.2. МЗС України: структура та основні засади функціонування

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Проголошення незалежності України, зміни у світовій геополітичній ситуації на початку 90-х років і подолання біполярності міжнародних відносин створили позитивні умови для виведення української дипломатії на новий рівень. Така специфіка полягає у необхідності поточного просування Української держави в міжнародному політичному просторі та управління оновленими відносинами у цій сфері, які все ще перебувають у стадії формування та становлення ефективність дипломатичних служб, безпосередньо впливає на успіх зовнішньої політики України, включаючи реалізацію стратегічного курсу на повноправний членство ЄС та організації Північноатлантичного договору.

Захист національних інтересів України міжнародних відносинах та прав українських громадян за кордоном є важливими етапом.

Кроком на шляху реформування вітчизняної дипломатичної служби стало прийняття закону України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018, який заклав передумови для підвищення професіоналізму та ефективності державної служби протеї за сучасних умов.

Існує низка проблем організації та правового регулювання дипломатичної служби України, її кадрового забезпечення, процедура вступу на дипломатичну службу, її проходження та припинення тощо.

Актуальною проблемою залишається розбудова політично нейтральної та стабільної дипломатичної служби, у якій би забезпечувався захист прав посадових осіб дипломатичної служби з урахуванням провідного зарубіжного досвіду.

Необхідною умовою успішного проведення реформи дипломатичної служби України є її наукове забезпечення. За часів незалежності України проблеми організаційно-правового забезпечення дипломатичної служби неодноразово були предметом досліджень вчених у галузі адміністративного права, зокрема їх аналізували на рівні кандидатської дисертації, однак чимало теоретичних проблем дипломатичної служби все ще залишається невирішеними та недостатньо осмисленими, які потребують поглибленого аналізу з урахуванням вітчизняного та

зарубіжного досвіду й проблем її організації та правового забезпечення.

У свою чергу більшість праць, присвячених дипломатичній службі, були підготовлені до прийняття нових законів України, а отже, не завжди враховують політику правові реалії, в яких сьогодні функціонує дипломатична служба.

Наведені обставини зумовлюють **актуальність** комплексного дослідження про встановлення розвитку та організації дипломатичної служби сучасної України, які й зумовили вибір теми, її актуальність та сформулювали цільову практику бакалаврської роботи.

Ступінь розробки проблеми.

Питання й проблематика дипломатичної служби як об'єкта політологічного аналізу відображено в роботах українських й зарубіжних науковців, зокрема у працях Битяк Ю. П. [2], Веденсєв Д. В., Будков Д. В. [3], Григоренко Є., Журавель А. [8], Гуменюк Б. І. [9], Данільян О. Г., Дзьобань О. П., Панов М. І. [10], Думан А.А. [11], Любченко М. І. [17], Макар Ю. [18], Палагусинець, Р. [23], Столяр О. [33], Федчишин С. А. [45-49], Steigman [59] та ін.

Однак у своїх працях науковці й методисти не вбачають предметом дослідження особливості становлення та розвитку дипломатичної служби сучасної України.

Об'єктом дослідження бакалаврської роботи є суспільні відносини, які пов'язані з дипломатичною службою, **предметом** дослідження є особливості становлення та розвитку дипломатичної служби сучасної України.

Мета: дослідити особливості становлення та розвитку дипломатичної служби сучасної України.

Завдання:

- дослідити історію становлення сучасної української дипломатії;
- проаналізувати принципи дипломатичної служби України;
- охарактеризувати діяльність, основні завдання та функції сучасної дипломатичної служби України;
- вивчити систему органів та посад дипломатичної служби;

- дослідити МЗС України його структуру та основні засади функціонування;
- виявити проблемні питання діяльності дипломатичної служби України;
- надати пропозиції щодо покращення діяльності сучасної дипломатичної служби України.

Методи дослідження. Методологічну основу бакалаврської роботи становлять сучасні методи пізнання, серед яких загальнонаукові, діалектико-матеріалістичні і системний методи (методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції), так і спеціальні: порівняльно-правовий, нормативно-юридичний, формально-логічний, історичний, структурно-функціональний тощо.

Апробація, **теоретичне і практичне значення** одержаних результатів бакалаврської роботи полягає в можливості їх використання для вдосконалення систематизації теоретичних основ, які у сукупності визначають особливості становлення та розвитку дипломатичної служби сучасної України, отримання результатів дослідження, висновки рекомендації можуть слугувати для подальших досліджень щодо вдосконалення діяльності цієї інституції та законодавства у сфері. Матеріали роботи можуть бути використані під час викладання курсів та спецкурсів для студентів юридичних вищих навчальних закладів, а також використані при наукових розвідках.

Інформаційну основу бакалаврської роботи складають праці науковців у сфері, а також нормативно-правові акти з питань що тієї чи іншою мірою стосується дипломатичної служби сучасної України.

Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків та переліку використаних джерел.

РОЗДІЛ І. ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА ЯК ОБ'ЄКТ ПОЛІТОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

1.1. Поняття дипломатичної служби та суміжних категорій

Дипломатія — одна з найдавніших професій у світі, яка налічує кілька тисячоліть. Довгий час дипломатичні представництва були тимчасовими, і лише з XIV століття в італійських містах-державих з'явилися постійні представництва у вигляді спеціальних державних відомств, які займалися зовнішньою політикою. У процесі розвитку міжнародних відносин можна сказати, що дипломатія – це професійна діяльність державних органів і посадових осіб з представництва та захисту інтересів держави та її громадян у відносинах з іншими державами [19].

Значний вплив на дипломатичну службу має розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі, зокрема, створення безвізових зон і збільшення міграційних потоків, виникнення конфліктів у міжнародних суспільно-політичних та економічних відносинах.

У резолюції Генеральної Асамблеї ООН (18 грудня 2019 р.; № 74/188) підкреслено необхідність розробки Конвенції про заходи дипломатичного захисту через важливість дипломатичного захисту у відносинах між державами у світі, що швидко змінюється. Сьогодні у світовій практиці дієва організація та правове регулювання дипломатичної діяльності розглядаються як одна з актуальних проблем, врахування якісних змін у міжнародних відносинах та заходів дипломатичного захисту.

Сучасна дипломатія, діючи в умовах глобалізації, охоплює багатогранну зовнішню політична діяльність глав держав і урядів, зовнішньополітичних відомств і дипломатичних місій за кордоном. Основними інструментами та методами сучасної дипломатії є переговори, під час яких досягаються компроміси

шукають у вирішенні виникаючих проблем.

Дипломатія здійснюється через дипломатичну службу.

Дипломатична служба – це діяльність, дипломатичний персонал у центральному апараті та за кордоном для виконання завдань зовнішньої політики держави через дипломатичні інструменти. Дипломатична служба є функціональним обов'язком державних органів і посадових осіб [20]. Це визначення дипломатичної служби відображає його суть. До складу дипломатичної служби входять центральні органи зовнішніх відносин, розташовані на території своєї держави, та іноземні органи зовнішніх зносин, розташовані за межами своєї держави [20].

Дипломатична служба здійснюється на постійній, професійній і платній основі, є організованою виключно на дипломатичних посадах у державних структурах МЗС, вимагає від громадян, які заміщують або претендують на посади на дипломатичній службі, спеціальні, насамперед мовну, міжнародно-правову, політико–регіональну, політико-економічну та управлінську підготовку, певний досвід в категорії міжнародна професійна діяльність, морально-психологічна стійкість [16].

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо, що дипломатична служба є особливим видом професіонала, службова діяльність, відрізняється від інших видів трудової діяльності тим, що здійснюється від імені держави, щоб забезпечити справедливий порядок і підтримувати міцний мир між народами, безпеку держави, її цілісності та суверенітету, додержання законних прав і свобод громадян, а також у праці умови в іноземних представництвах у специфічному правовому режимі, який визначається дипломатичними привілеями та імунітет [20].

Працівники дипломатичної служби мають правовий статус, ознаками якого є встановлення додаткових державних гарантій та специфіки дипломатичної діяльності; вони призначені для компенсувати ризики, з якими стикаються

співробітники дипломатичної служби та їхні родини. Ці особи користуються дипломатичними привілеями та імунітетом у країні перебування [16].

Дипломатичні привілеї - це додаткові пільги та переваги, спрямовані на полегшення роботи дипломатичні представництва та їх співробітники.

Дипломатичний імунітет — це особливе право дипломатичних службовців на звільнення від місцевих юрисдикцій, незастосування примусових заходів, передбачених внутрішнім правом країни перебування за порушення його законів і правил.

До групи привілеїв та імунітетів дипломатичного представництва входять такі акти (або утримання від дій): недоторканність приміщень дипломатичних представництв; недоторканність архівів та документи представництва; митні та податкові пільги; право місії використовувати прапор і емблему акредитуєної держави на приміщеннях представництва, а також на його транспортних засобах.

Дипломатична служба має особливості правового регулювання. Крім нормативно-правових актів, норми міжнародного права поширюються на працівників дипломатичних служби, зокрема Віденської конвенції про дипломатичні відносини 1961 р. При цьому працівники дипломатичної служби зобов'язані дотримуватись законів і звичаї країни перебування, режимні обмеження, в тому числі пов'язані з пересуванням по її території [14].

У зарубіжній юридичній літературі також висловлюється думка, що специфіка дипломатичної служби виражається в істотних відмінностях у правах і обов'язках, які поширюються на дипломатичних працівників.

Так, автори «Кар'єрної дипломатії: життя та робота в дипломатичній службі США» виділяють чотири основні відмінності: поширеність у всьому світі, присвоєння чинів і система оплати праці, «підвищення або звільнення», можливість дострокового виходу на пенсію (50 років при стажі дипломатичної служби 20 років) [11].

Дипломатичне представництво – постійно діючий орган зовнішніх відносин держави, розташований на території іншої держави. Дипломатичне

представництво діє від імені держави, яка його створила, в усіх політичних справах.

Дипломатичне представництво поділяється на два види: посольства та місії.

Консульська установа — орган зовнішніх зносин однієї держави, створений на території іншої держави для виконання певних функцій. Консульська діяльність, на відміну від дипломатичної, яка займається переважно з політичними питаннями, спрямована на захист економічних інтересів держави, інтересів окремих осіб та юридичних осіб за кордоном, надаючи їм різноманітні послуги, вирішуючи їх проблеми та опрацьовуючи документи (візи, паспорти, довідки тощо).

Діяльність держави у сфері зовнішніх відносин - це її дипломатична діяльність у широкому розумінні, що охоплює всі офіційні комунікації та відносини цієї держави на міжнародній арені. Закон регулюють цю діяльність називають дипломатичним, що є галуззю загального міжнародного права.

Дипломатичне право — це сукупність правових норм, що регулюють питання, пов'язані зі встановленням і утриманням посад відносини між державами, а також між державами та міжнародними організаціями, зокрема статус, привілеї та імунітети дипломатичних (консульських) представництв і дипломатичних (консульських) представників, також називається правом зовнішніх відносин [18].

Норми права, що визначають положення і діяльність органів зовнішніх відносин, регулюють і юридично гарантують дипломатичну діяльність суб'єктів міжнародного права, є дипломатичне право. Дипломатичне право регулює положення та діяльність (статус і функції) посадової особи органи зовнішніх відносин.

Предметом дипломатичного права є офіційна діяльність держав-учасниць міжнародного спілкування у сфері зовнішніх зв'язків.

Дипломатичне право знаходить своє вираження в нормах внутрішнього права. Це означає, що форми визначають також принципи організації дипломатичної діяльності кожного суб'єкта міжнародного права, норми внутрішнього права, які є обов'язковими на території кожної держави.

Дипломатичне право, яке широко розуміється як право зовнішніх відносин, також включає консульське право.

Специфіка дипломатичної служби полягає в наступному: наявність дипломатичних привілеїв і імунітети дипломатичних працівників; служба тільки на посадах у державних органах; з урахуванням особливості правового регулювання дипломатичної служби нормативно-правовими актами.

1.2. Роль дипломатичної служби в державі: дипломатія між політикою та адміністрацією, важливі зміни

Втручання політики, а іноді і ідеології в дипломатію як удавана нейтральна дипломатична служба має кілька інших облич. Не тільки політика впливає на дипломатичне ставлення до інших іноземних представників, а й частини внутрішніх адміністративних процесів, наприклад механізми найму просування, фінансування або спосіб витрачання грошей платників податків.

Величезне поширення моделі держави добробуту в післявоєнній Західній Європі змінив класичну, веберівську модель бюрократії, яка діяла сто років багато років тому. Зростаюча державна служба не обмежується виконанням політичних рішень, а й впливати на них.

Багато досліджень показали, що ця думка деякий час не відповідала дійсності та стан справ. У наш час бюрократія задіяна на кожному етапі формування державної політики та визначає категорії втручання: формування політичного порядку денного, дія в якості воротарів. Держава, визначення суті політичних рішень шляхом розробки законопроектів, реалізує політику уряду (початкова функція), а також проведення та підтримку політики, яку вони взяли на себе.

Аналіз дипломатичних служб у сучасній політиці – справа не загальної теорії аналізу державної політики, а й питання оцінки зовнішньої політики.

Сьогодні важко відокремити дипломатію як бюрократію від дипломатії як результату зовнішньої політики. З цієї точки зору американський підхід ще більш гнучкий: зовнішня політика — це дипломатія, а дипломатія — це зовнішня політика. Говорячи про дипломатію, Генрі Кіссінджер фактично має на увазі те,

що тут, у Європі, ми називаємо зовнішньою політикою, більше, ніж скрізь у світі, через її статус наддержави та лідерство

Незважаючи на численні спроби реформування та професіоналізації, спрямовані на відсторонення дипломатичної служби від політики та партійного впливу, з деякими помітними результатами в повоєнний час діяльність міністерств закордонних справ залишаються в полоні політичної парадигми. Бюрократичний вимір дипломатії міститься не лише в процедурах, формах спілкування та протоколі, але здебільшого у спосіб управління людськими ресурсами та витрачання фінансових ресурсів на адміністративні місії.

У деяких навіть ці аспекти можуть перебувати під політичним контролем країн, але загалом передові системи дозволяють вищим бюрократам з міністерство (генеральний секретар, генеральні директори) або голови представництв (посли, генеральні консули) для прийняття рішень на основі обмеженого мандату.

Як макротенденція в управлінні та світових справах, дійсна для всіх категорій державної політики, диверсифікація та збільшення кількості акторів (державних та недержавних акторів) мали вплив і на дипломатію.

Поєднання державних і неурядових учасників може діяти як стримуючий фактор чинник для міністерства закордонних справ, у тому сенсі, що досягнення консенсусу в спеціалізовані кола повинні дотримуватися та поважатися дипломатичною службою.

Враховуючи всі зміни та корективи дипломатичних служб в останні десятиліття, після глобалізації та диверсифікації зацікавлених сторін світова політика та дипломатія (міжнародні організації, корпорації, наукові кола, громадянське суспільство, ЗМІ) можна зробити висновок, що аналізуючи бюрократію дипломатії все більше схоже на вдивляння в маленьку частину великого механізму. Технічно це може бути цікавою вправою адміністративного

аналізу, але зрештою цього недостатньо, щоб отримати чітке зображення. Щоб отримати повне розуміння дипломатичних процесів, потрібна ціла картина.

Поряд із політикою та ідеологією політичних акторів вона стає самоочевидною правдою, що громадянське суспільство, в тому числі неурядовий сектор, академічні думки, медіа та бізнес-сфера почали впливати на дипломатію навіть у країнах, які пережили перехід від тоталітарних до демократичних та плюралістичних режимів.

Протягом усієї історії технології суттєво впливали на людське суспільство, його економіку, політичні відносини, соціальні та культурні відносини та цінності. Якщо винахід двигуна внутрішнього згоряння та масове виробництво автомобілів на початку 20 ст. Це призвело до такого ж великого впливу, як розростання міст і поява приміських культур. Легко уявити, як розвиваються інформаційно-комунікаційні технології змінює і змінить обличчя людства – на добре і на погане.

Дипломатичний вплив і практика також не могла залишитися без впливу: незабаром з'явилася концепція «прямого набору». Дозволити найвищим посадовцям спілкуватися безпосередньо один з одним без необхідності посередників.

Однак із появою Інтернету ІКТ стали зовсім іншими значення. Інтернет не тільки ще більше полегшив комунікацію, але й майже уможливив повсюдний доступ до інформації, що дозволяє людям у всьому світі співпрацювати, творити спільноти, займатися бізнесом, навчатися, розважатися і навіть вести «віртуальне життя».

Що ще важливіше, ІКТ надали громадянам можливість брати активну участь у формуванні місцевої та міжнародної політики процесів і таким чином суттєво впливати на міжнародні відносини та поведінку дипломатії.

Суспільство в епоху цифрових технологій постійно вдосконалює свій особистий, політичний і бізнес облігацій, оперативно пристосовуючись до нових технологій і послуг: поки це знадобилося небагато років, щоб Інтернет охопив 50

мільйонів користувачів, глобальна соціальна мережа Facebook як нова обслуговування досягло цієї кількості менш ніж за два роки.

Послуги електронного уряду, які дозволяють громадянам отримання особистих документів, доступу до публічної інформації чи навіть віртуального голосування перебувають у високому списку щодо планів національної стратегії розвитку. Цифрові підписи поступово витісняються звичайні, що дозволяють повністю оцифрувати документи, як-от контракти, завірені фінансові звіти або судові документи. Фінансові операції в основному проводяться з використанням ІКТ.

Прямі комунікації залишаються однією з головних ролей ІКТ. Винахід електроніки, поштова (електронна) послуга та її широке використання з дев'яностих років вже показали величезні потенціал електронних повідомлень.

Інструменти візуалізації даних є ще однією формою ущільнення величезної кількості онлайн-даних у придатні для використання форми. Завдяки збору, аналізу та представленню даних у зручній візуальній формі передові програмні інструменти можуть допомогти досліджувати великі ієрархії, розвідку, фінансові питання, відносини між установами чи державами, або поточні тенденції в певній сфері (наприклад, бізнес, здоров'я, освіта).

Поява інтернет-спільнот і мережі створили можливість публічної обробки певної інформації шляхом відкритих дебатів та обмін знаннями, а також «посилювати» або «послаблювати» його вплив, транслюючи його через зручний спосіб. Крім того, соціальні мережі можуть допомогти зі збором коштів на політичні кампанії.

З'являється багато професійних спільнот, які використовують персоналізовані платформи соціальних мереж які включають поєднання різноманітних блогів, мікроблогів, форумів і чатів та засоби обміну повідомленнями. Такі спільноти мають на меті зібрати різноманітних професіоналів з усього світу навколо певної теми для покращення діалогу, співпраці, особистої та інституційної співпраці мереж.

ІКТ, і особливо Інтернет, уможливили інтенсивну недорогу спільну роботу без великої потреби у фізичному контакті. Онлайн-групи, які спочатку розвивалися зі списків електронної пошти, але тепер будучи багатоплосковими платформами для спільної роботи, створюються на основі потреб існуючої реальної спільноти або групи співавторів.

Поява онлайн-додатків як послуг Web2.0 не впливає на комунікацію лише на засоби, а й на соціальні звички та поведінку.

1.3 Принципи, діяльність, основні завдання та функції дипломатичної служби України

Вітчизняний підхід до врегулювання принципів дипломатичної служби полягає у закріпленні таких принципів у Законі «Про дипломатичну службу» із вказівкою, що до них належать також «інші принципи, визначені Законом «Про державну службу».

Отже, згідно чинного законодавства до принципів дипломатичної служби належать:

а) загальні - принципи державної служби, закріплені Законом «Про державну службу» (верховенство права, законність, професіоналізм, патріотизм, доброчесність, ефективність, забезпечення рівного доступу до державної служби, політична неупередженість, прозорість, стабільність);

б) спеціальні - принципи, передбачені Законом «Про дипломатичну службу» (патріотизм, відстоювання національних інтересів України, пріоритет прав та свобод людини і громадянина, демократизм і законність, гуманізм і соціальна справедливість, професіоналізм, компетентність, ініціативність, об'єктивність, чесність, порядність, належне виконання службових обов'язків і додержання трудової дисципліни).

Однак стан врегулювання принципів дипломатичної служби України не можна назвати досконалим з деяких причин: по-перше, це змістовні недоліки, що пов'язуються із визначенням переліку та змісту таких принципів; по-друге, неузгодженістю положень законів «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу» в частині визначення відповідних принципів. Навряд чи можна сказати, що відносно дипломатичної служби принципи, передбачені Законом «Про

державну службу», доповнюються принципами із Закону «Про дипломатичну службу». Лише формальний погляд, а не змістовний аналіз дозволяє охарактеризувати їх як такі, що взаємодоповнюються (як загальні та спеціальні).

По суті, має місце істотне дублювання принципів у двох законах (щодо принципів законності, патріотизму, професіоналізму та ін.), термінологічна та змістовна неузгодженість (наприклад, в Законі «Про дипломатичну службу» професіоналізм, компетентність та об'єктивність визначаються як окремі принципи, а у Законі «Про державну службу» принцип професіоналізму охоплює «компетентне, об'єктивне ... виконання посадових обов'язків»). Крім того, привертає увагу, що Закон «Про дипломатичну службу», на відміну від Закону «Про державну службу», не містить нормативного визначення змісту принципів, а тому застосування положень цих законів у сукупності навряд чи буде ефективним.

Подальше вдосконалення принципів дипломатичної служби України, на нашу думку, має здійснюватися двома основними напрямками.

По-перше, це перегляд переліку та змісту існуючих принципів дипломатичної служби, а також доповнення законодавства новими принципами. Виконання цих завдань не завжди має зводитись лише до вдосконалення профільного закону. У низці випадків більш доцільним є вдосконалення загальних принципів державної служби, передбачених Законом «Про державну службу». По-друге, необхідним є узгодження законів «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу» в частині регулювання принципів. Враховуючи родово-видові зв'язки державної та дипломатичної служби, вважаємо, що в Законі «Про дипломатичну службу» мають залишитися лише принципи, властиві саме дипломатичній службі (спеціальні принципи дипломатичної служби), та їх нормативні визначення.

Новий Закон «Про державну службу» від 10.12.2015 р. хоч і містить недоліки, проте по праву вважається прогресивним в частині закріплення принципів державної служби (у контексті як їх видів, так і визначення).

Він містить принципи, що не були передбачені попереднім Законом «Про державну службу» від 16.12.1993 р. (добросесність, політична неупередженість, прозорість, стабільність та ін.), у зв'язку з чим заклав передумови для адаптації вітчизняної моделі державної служби до європейських стандартів. Врегульовані в Законі «Про державну службу» принципи значною мірою враховують рекомендації міжнародних організацій, зокрема ЄС та Ради Європи (Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000) 6 «Про статус публічних службовців у Європі», Рекомендації SIGMA «Принципи державного управління» та ін.).

На сучасному етапі розвитку дипломатичної служби України особливого значення має такий її загальний принцип як політична неупередженість. У п. 8 ч. 1 ст. 4 Закону «Про державну службу» він розкривається як «недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків». Отже, чинна редакція цього принципу обмежує його зміст встановленням вимог до державних службовців (у тому числі посадових осіб дипломатичної служби). У свою чергу, вивчення зарубіжного досвіду свідчить на користь доцільності сприйняття принципу політичної неупередженості у його широкому сенсі - як такого, що включає вимоги не лише до державних службовців, у тому числі посадових осіб дипломатичної служби, а й до інших суб'єктів (суб'єктів управління державною службою; осіб, які займають політичні посади, та ін.).

Вважаємо за доцільне здійснити характеристику окремих спеціальних принципів дипломатичної служби. Принципи, врегульовані в Законі «Про дипломатичну службу», повинні відображати специфіку організації та діяльності саме дипломатичної служби. До таких принципів, на наше переконання, варто віднести: а) забезпечення національних інтересів України; б) лояльність до іноземних держав; в) ротачію; г) єдність.

Забезпечення національних інтересів України. Принцип «відстоювання національних інтересів України» сьогодні закріплений Законом «Про

дипломатичну службу» та загалом має бути збережений, проте з певними термінологічними корективами та нормативним визначенням. «Національні інтереси України визначаються у Законі України «Про національну безпеку» від 21.06.2018 р. як «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян». До фундаментальних національних інтересів України належать: 1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; 2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; 3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в ЄС та в НАТО, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами. Пріоритети національних інтересів мають визначатися Стратегією національної безпеки України. Захищеність національних інтересів України від реальних та потенційних загроз і становить зміст поняття «національна безпека України» [20].

Віднесення органів дипломатичної служби до системи забезпечення національної безпеки є традиційним та сумніву не піддається. Поясненням цьому є, по-перше, спрямованість діяльності органів дипломатичної служби на реалізацію національних інтересів (забезпечення інтеграції до ЄС та НАТО, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами тощо). Реалізувати національні інтереси України ізольовано, спираючись лише на власні зусилля, неможливо, а тому слушним є висновок О. Г. Данільяна, О. П. Дзьобаня та М. І. Панова, що забезпечення національної безпеки за сучасних умов висуває підвищені вимоги до зовнішньої політики України [21, с.11].

По-друге, низка викликів, загроз та небезпек у сучасному світі мають саме зовнішнє (закордонне) походження та на найбільш ранніх етапах розвитку можуть бути виявлені розвідувальними органами та органами дипломатичної служби. До

того ж органи дипломатичної служби наділені низкою політико-дипломатичних інструментів для забезпечення захисту національних інтересів від зовнішніх викликів, загроз та небезпек. Образно, але досить наочно дипломатичну службу в США називають «першою лінією оборони» («first line of defense») [22, с.5; 23, с.656; 24].

Діяльність органів дипломатичної служби України в контексті забезпечення національних інтересів України має два основні виміри: по-перше, це позитивна діяльність, спрямована на реалізацію національних інтересів (наприклад, розвиток мирних рівноправних взаємовигідних відносин з іноземними державами); подруге, це захисна діяльність - забезпечення дипломатичними засобами та методами захисту національних інтересів України від реальних і потенційних загроз - явищ та чинників, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів (наприклад, реагування органів дипломатичної служби на факти втручання іноземної держави у її взаємини з іншими державами).

Лояльність до іноземних держав. На фоні напруження міждержавних відносин останніми роками частішими стали взаємні звинувачення держав у втручанні у їх внутрішні справи. Факти військового втручання, розвідувально-підривна та інша протиправна діяльність створюють атмосферу недовіри між державами, закладають перешкоди для мирного співіснування і розвитку міждержавного співробітництва. Неодноразово у втручанні у внутрішні справи звинувачували й іноземний дипломатичний персонал, котрий, немов би прикриваючись дипломатичними цілями, вчиняв відповідні протиправні діяння.

Вимога невтручання у внутрішні справи отримала закріплення у профільних міжнародних договорах щодо дипломатичних агентів на території іноземних держав (у ст. 41 Віденської конвенції про дипломатичні зносини [25], ст. 55 Віденської конвенції про консульські зносини [26], ст. 77 Віденської конвенції про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру [27]).

Проте обов'язок невтручання у внутрішні справи іноземних держав у цих договорах не є загальним для всіх посадових осіб дипломатичної служби, адже стосується лише тих, які проходять службу в ЗДУ.

Однак сучасні дипломатичні відносини є багатограними та мають місце не лише між посадовими особами дипломатичної служби ЗДУ і органами влади іноземної держави перебування, вони розвиваються і в Україні. Вважаємо, що доцільно було б закріпити вимогу невтручання на рівні принципу вітчизняної дипломатичної служби, котра, по-перше, стала б загальним приписом для всіх посадових осіб дипломатичної служби (як в Україні, так і за кордоном); по-друге, формалізувалася б у ролі невід'ємної складової «філософії» дипломатичної служби як основи для розбудови сталого мирного міждержавного співробітництва, заснованого на взаємній повазі та довірі. Відповідні зміни, на нашу думку, сприяли б належній імплементації норм міжнародного права у національне законодавство про дипломатичну службу.

Вважаємо, що «лояльність» у дипломатичній службі є комплексною правовою категорією, котра має як внутрішньодержавний, так і особливий зовнішньополітичний вимір, включає політичну лояльність (до уряду та його політики) як складову політичної нейтральності, релігійну лояльність як складову релігійної нейтральності, лояльне (толерантне) ставлення до громадян та ін. Поряд з іншим специфікою є те, що лояльність дипломатичної служби охоплює також лояльність до іноземних держав, повагу до їх суверенітету та невтручання в їх внутрішні справи.

Ротація посадових осіб дипломатичної служби. Закони про дипломатичну службу ряду іноземних держав, на відміну від законодавства України, закріплюють «ротацію» як принцип дипломатичної служби. Принцип ротації персоналу установ дипломатичної служби врегульовано в Законі Молдови «Про дипломатичну службу» від 27.12.2001 р. [28].

У ст. 42 Закону Литви «Про дипломатичну службу» від 29.06.2018 р. закріплено, що принципи ротації застосовуються щодо роботи дипломатів, за винятком дипломатичних представників Литви [29] тощо.

У Законі України «Про дипломатичну службу» ротація передбачається як обов'язкова умова проходження дипломатичної служби, про що детальніше йтиметься у підрозділі 3.2. У цьому підрозділі обмежимося вказівкою на те, що ротація є не чимось другорядним для дипломатичної служби, а основною специфічною особливістю її організації та функціонування (як вітчизняної, так і іноземних держав), тією базовою ідеєю, що пронизує інститут дипломатичної служби. Як підкреслюють Б. І. Гуменюк та О. В. Щерба, ротація, або регулярна зміна місця роботи, є невід'ємним атрибутом розвинутої дипломатії.

Обов'язкове дотримання принципу ротації має місце у дипломатичних службах провідних країн світу [30, с.100-101]. Саме із ротацією значною мірою пов'язується ефективність та злагодженість дипломатичної служби, підвищення рівня професійної компетентності посадових осіб дипломатичної служби та ін.

Єдність дипломатичної служби. У тлумачних словниках сучасної української мови «єдність» розкривається як цілісність, тісний зв'язок, згуртованість, неподільність; нерозривність зв'язку, об'єднання у одному цілому [31, с.361]. Пропозиція законодавчого закріплення «єдності» як принципу дипломатичної служби зумовлюється необхідністю вдосконалення організації та функціонування дипломатичної служби шляхом розбудови її як злагодженої єдиної системи, подоланням існуючого сьогодні стану її певної «організаційної розірваності».

Доцільність існування законодавчої можливості та умов для проходження служби посадовими особами дипломатичної служби в інших державних органах, котрі реалізують зовнішню політику, сумнівів не викликає. Знаходження у таких органах посадових осіб дипломатичної служби зумовлена необхідністю забезпечення професійного підходу до виконання їх завдань і функцій. Однак варто акцентувати увагу на такому.

Відповідно до чинного законодавства сьогодні існують два види посад, на яких громадяни проходять дипломатичну службу:

а) посади дипломатичної служби - посади, які займають дипломатичні та адміністративні службовці в органах дипломатичної служби;

б) посади в інших державних органах, на які можуть бути переведені посадові особи дипломатичної служби, - формально не вважаються дипломатичними, але громадяни, що їх займають, є такими, що проходять дипломатичну службу.

Останні принципово нічим не відрізняються від посадових осіб дипломатичної служби (реалізують дипломатичні функції; їм присвоюються дипломатичні ранги; робота на таких посадах зараховується до стажу дипломатичної служби; можуть підвищувати професійну компетентність у закладі післядипломної освіти, що належить до сфери управління МЗС тощо). Відповідно побутує й неформальний поділ на власне «МЗСівських» дипломатів та дипломатів інших державних органів.

У деяких зарубіжних країнах безпосередньо на рівні закону закріплюється засада єдності (цілісності) дипломатичної служби, що пов'язується із об'єднанням посад дипломатів у єдину систему.

Наприклад, Закон Литви «Про дипломатичну службу» оперує термінами «дипломат» та «посада дипломата».

При цьому у ст. 4 «Цілісність дипломатичної служби» Закон, зазначається, що «дипломатична служба є цілісною» та складається із:

1) дипломатів, які працюють в МЗС та дипломатичних представництвах, консульських установах, спеціальних місіях; дипломатів, що працюють в Канцелярії Президента, в Канцелярії Сейму, в Канцелярії Уряду Литовської Республіки, в міністерствах, інших державних органах і установах; дипломатів, які тимчасово відряджені на посади до міжнародної організації або органу, органу чи установи ЄС, до утвореного Європейською Комісією або Радою органу, до спільної утвореної Європейською Комісією та державами-членами ЄС організації

(консорціуму), до цивільної міжнародної операції або місії, до органу іноземної держави [29].

Таким чином, принципи дипломатичної служби є вихідними засадами, котрі не лише зумовлюють сучасний стан її організації та функціонування, а й закладають передумови для реформування.

Подальший розвиток принципів дипломатичної служби пов'язується: по-перше, із узгодженням законів «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу» в частині регулювання принципів; по-друге, із закріпленням нових принципів (загальних - релігійна нейтральність та забезпечення захисту права на державну службу; спеціальних - забезпечення національних інтересів України, лояльність до іноземних держав, ротація посадових осіб дипломатичної служби та єдність принципу дипломатичної служби як політична неупередженість у його широкому сенсі - як такого, що включає вимоги не лише до посадових осіб дипломатичної служби, а й до інших суб'єктів (суб'єктів управління державною службою; осіб, які займають політичні посади, та ін.).

Характеризуючи законодавчу дефініцію «дипломатичної служби», слід підкреслити, що це не тільки визначення, але і юридична норма (дефінітивна норма або норма-дефініція). Така норма не просто визначає поняття, а зобов'язує суб'єктів до певного його розуміння та застосування з огляду на точно вказаний в ній зміст. Легальні дефініції є формою легального тлумачення тих чи інших феноменів [33, с.67]. Як підкреслює М. І. Панов, легальні дефініції імперативним шляхом визначають обсяг та зміст суспільних відносин, що виступають предметом правового регулювання [34, с.118].

Вчені підкреслюють, що розгляд державної служби саме як діяльності має переваги, адже дозволяє відобразити насамперед її мету та завдання [35, с.33]. На нашу думку, крім особливостей дипломатичної служби, що пов'язані з її метою та завданнями, функціональний підхід дозволяє виділяти й інші характеристики цієї служби (суб'єкти, спрямованість, засоби та ін.). Втілення такого підходу у визначенні «дипломатичної служби» вважаємо обґрунтованим, адже воно

закріплене у Законі, предмет якого, головним чином, зводиться до регулювання вступу на дипломатичну службу, її проходження та припинення.

Звернемось спочатку до особливостей дипломатичної служби, що становлять зміст її правового поняття. Ми вважаємо позитивним результатом посилення загальних характеристик дипломатичної служби, що відображає її зв'язок із державною службою («державна служба особливого характеру»).

На додаток до позначення роду, законодавчий термін «дипломатична служба» дозволяє виділити три типи (юридичні особливості видового різноманіття):

- професійність характеру;
- виконання посадовими особами дипломатичної служби;
- кореляція з реалізацією зовнішньої політики України, захисту
- національних інтересів України у міжнародних відносинах, прав та інтересів громадян та юридичних осіб України за кордоном

Побудова визначень за загальними ознаками та видовими відмінностями вважається класичною та найдосконалішою формою їх побудови. [Генеалогічні визначення найбільш зручні для складання та використання 36, с. 120-121].

Родовими ознаками є загальні та необхідні для всього предмета, до якого належить об'єкт чи явище. Відповідно до Закону «Про дипломатичну службу» загальним терміном «дипломатична служба» є «державна служба особливого характеру». Значення поняття «державна служба особливого характеру» у сучасному законодавстві не опубліковане. Розвиток законодавства про державну службу під час останніх реформ знову сприяв впровадженню цієї концепції для широкого використання.

Сьогодні ознака «державна служба особливого характеру» є також родовою для легальних понять інших видів служби (наприклад, для «служби в поліції» - із прийняттям Закону «Про Національну поліцію» від 2015 р.; для «військової служби» - із внесенням змін до Закону «Про військовий обов'язок та військову

службу» у 2018 р.). Однак законодавче визначення видів (або системи) державної служби особливого характеру відсутнє.

Діяльність дипломатичної служби здійснюється через її завдання та Функції. Ролі та функції органів дипломатичної служби України визначені на законодавчому рівні. Відповідно до ст. 6 Закону «Про дипломатичну службу» основними завданнями органів дипломатичної служби є: — забезпечення захисту національних інтересів України; - реалізація зовнішньополітичного курсу України, орієнтованого на розвиток політичних, економічних, культурних, гуманітарних, наукових та інших зв'язків із іноземними державами та міжнародними організаціями; - координація діяльності державних органів щодо забезпечення реалізації єдиного зовнішньополітичного курсу в Україні; підтримка міжнародного престижу України та зміцнення її іміджу у світі як надійного та передбачуваного партнера; — захист прав та інтересів громадян та юридичних осіб України закордоном; - забезпечення дипломатичних засобів та методів захисту суверенітету, міжнародної безпеки, територіальної цілісності та недоторканності кордонів України, її політичних, торгово-економічних, культурних, гуманітарних та інших інтересів; вивчення та аналіз політичної та економічної ситуації у світі, зовнішньої та внутрішньої політики зарубіжних країн, діяльності міжнародних організацій; забезпечення державних органів інформацією, необхідною для реалізації ефективної зовнішньої та внутрішньої політики України тощо. Завдання дипломатичної служби визначають їх функції, основні з яких перелічені у ст. 7 Закону «Про дипломатичні служби» [2].

Тому основні функції дипломатичної служби включають:

- служіння українському народові;
- забезпечення національних інтересів та міжнародної безпеки України шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з іноземними державами та міжнародними організаціями відповідно до загально визнаних принципів та стандартів міжнародного права;

- підтримка дипломатичних та консульських відносин із зарубіжними країнами, представництво України в міжнародних організаціях та спеціальних представництвах;
- забезпечення єдності зовнішньої політики держави; здійснення зовнішньополітичної діяльності держави;
- забезпечення координації діяльності державних органів у сфері зовнішніх зв'язків; організація переговорів, а також участь у підготовці міжнародних угод України; подання в установленому порядку на розгляд Президента України або Кабінету Міністрів України пропозицій щодо укладення, реалізації та припинення міжнародних договорів України;
- подання пропозицій щодо розвитку відносин України з іноземними державами та міжнародними організаціями на розгляд Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України;
- підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері міжнародних відносин;
- виконання функцій дипломатичного протоколу у сфері зовнішніх зв'язків із іноземними державами та міжнародними організаціями;
- забезпечення встановленого методу зберігання міжнародних договорів України;
- здійснення функцій депозитарія міжнародних договорів України у встановленому порядку;
- підтримка діяльності іноземних дипломатичних та консульських установ, представництв міжнародних організацій в Україні, а також нагляд за дотриманням дипломатичних та консульських привілеїв та імунітетів;
- сприяння державним органам у сфері їх зовнішніх зв'язків,
- надання адекватної методологічної, консультативної та інформаційної допомоги;

- надання інформаційної підтримки Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України щодо зовнішньополітичної діяльності; забезпечення розвитку відносин із іноземними українцями та їх громадськими об'єднаннями;
- здійснення консульських функцій в Україні та за кордоном, передбачених чинними міжнародними договорами про Україну, обов'язковість яких надана Верховною Радою України та іншими правовими актами України; поширення інформації про Україну за кордоном;
- забезпечення та координація торговельно-економічної діяльності,
- допомога в отриманні допомоги від іноземних держав та міжнародних організацій; підтримка розвитку міжнародного співробітництва в галузі освіти, науки та техніки; що здійснюється закордонними •дипломатичними представництвами України;
- інші функції відповідно до законодавства України [2].

Зазначимо, що завдання та функції органів дипломатичної служби деталізуються у підзаконних актах, які врегульовують правовий статус окремих з цих органів. Підсумовуючи, підкреслимо, що дипломатична служба займає особливе місце в системі державної служби в Україні, може бути охарактеризована як цивільна спеціалізована державна служба з частковою «мілітаризацією». Дипломатична служба є багатоаспектним явищем, що робить можливим виокремлення функціонального, організаційно-структурного та інституційного підходів до її розуміння. При цьому при визначенні поняття «дипломатична служба» у Законі «Про дипломатичну службу» доцільно використовувати саме функціональний підхід, відзначати родову належність дипломатичної служби до державної служби, а також її видові відмінності (суб'єктний склад, посади, на яких громадяни України проходять дипломатичну службу, та її мету). Підводячи підсумки першого розділу, зазначимо, що початок

сучасної Української Дипломатії відраховують від 22 грудня 1917 р., коли Генеральний Секретаріат Української Народної Республіки схвалив підписаний його головою Володимиром Винниченком та секретарем з міжнародних справ Олександром Шульгіним Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ. Вивчення правової літератури часів незалежної України показує, що проблеми дипломатичної служби викликають чималий інтерес сучасних учених-адміністративістів та аналізуються на рівні спеціальних досліджень. Окремих питань організації та правового забезпечення дипломатичної служби науковці торкалися й у контексті більш загальної проблематики. Вчені розглядали дипломатичну службу як вид спеціалізованої державної служби, аналізували її сутність та ознаки, систему органів, досліджували правовий статус працівників дипломатичної служби, рідше - особливості її проходження тощо. Прикметно, що фокус сучасних вітчизняних дослідників зміщується у бік обґрунтування необхідності розбудови політично нейтральних державної та дипломатичної служби України відповідно до європейських стандартів та зразків інших провідних іноземних держав. Проте попри увагу до окремих питань дипломатичної служби у адміністративно-правовій науці незалежної України відсутні комплексні дослідження проблем організації та правового забезпечення дипломатичної служби України, які б враховували сучасні політико-правові реалії, вітчизняний та провідний зарубіжний досвід у цій сфері.

Встановлено, що принципи дипломатичної служби є вихідними засадами, котрі не лише зумовлюють сучасний стан її організації та функціонування, а й закладають передумови для реформування. Подальший розвиток принципів дипломатичної служби пов'язується: по-перше, із узгодженням законів «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу» в частині регулювання принципів; по-друге, із закріпленням нових принципів (загальних - релігійна нейтральність та забезпечення захисту права на державну службу; спеціальних - забезпечення національних інтересів України, лояльність до іноземних держав, ротація посадових осіб дипломатичної служби та єдність дипломатичної служби);

по-третє, зі сприйняттям такого загального принципу дипломатичної служби як політична неупередженість у його широкому сенсі - як такого, що включає вимоги не лише до посадових осіб дипломатичної служби, а й до інших суб'єктів (суб'єктів управління державною службою; осіб, які займають політичні посади, та ін.). Підкреслимо, що дипломатична служба займає особливе місце в системі державної служби в Україні, може бути охарактеризована як цивільна спеціалізована державна служба з частковою «мілітаризацією». Дипломатична служба є багатоаспектним явищем, що робить можливим виокремлення функціонального, організаційно-структурного та інституційного підходів до її розуміння. При цьому при визначенні поняття «дипломатична служба» у Законі «Про дипломатичну службу» доцільно використовувати саме функціональний підхід, відзначати родову належність дипломатичної служби до державної служби, а також її видові відмінності (суб'єктний склад, посади, на яких громадяни України проходять дипломатичну службу, та її мету).

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ТА СТРУКТУРА СУЧАСНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

2.1. Система органів та посади дипломатичної служби України

Система органів управління закордонними справами України охоплює: загальнополітичні органи (Президент України, Кабінет Міністрів України та ін.), які формують політику та вирішують стратегічні питання з управління закордонними справами; спеціалізовані органи (МЗС, представництва МЗС на території України та ЗДУ), покликані здійснювати безпосереднє управління закордонними справами, забезпечувати реалізацію зовнішньої політики України; 3) інші органи управління (центральні органи виконавчої влади, Рада Міністрів АРК, місцеві державні адміністрації), які наділені окремими повноваженнями з управління закордонними справами [37, с.341]. Органи дипломатичної служби відносяться до спеціалізованих органів управління закордонними справами України та є основним місцем проходження служби посадовими особами дипломатичної служби. Вони забезпечують професійну реалізацію зовнішньої політики, захист національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном. Реформа дипломатичної служби обґрунтовано не може відбуватись поза вдосконаленням системи органів дипломатичної служби, їх організації та правового забезпечення. Відповідно до ст. 5 Закону «Про дипломатичну службу» система органів дипломатичної служби включає: а) МЗС; б) представництва МЗС на території України; ЗДУ.

Крім того, у системі органів дипломатичної служби можуть утворюватися спеціальні місії, делегації на сесії статутних органів міжнародних організацій,

статус, завдання та функції яких залежно від рівня місії визначаються відповідно Президентом України або Міністром закордонних справ України [2]. З-поміж органів дипломатичної служби України можна виділити внутрішньодержавні (МЗС і його представництва на території України) та закордонні органи. Такий підхід до поділу органів дипломатичної служби є найбільш поширеним у юридичній науці, та, як слушно відзначає Б. І. Гуменюк, «видається універсальним і, попри все різноманіття сучасних політичних та економічних систем, може бути застосований до будь-якої країни світу» [38, с.161. Закони про дипломатичну службу низки іноземних держав безпосередньо закріплюють систему (систему органів) дипломатичної служби, котра, як і український відповідник, включає внутрішньодержавну та зарубіжну складові (наприклад, § 2 Закону ФРН «Про закордонну службу» від 30.08.1990 р., ст. 5 Закону Молдови «Про дипломатичну службу» від 27.12.2001 р., ст. 4 Закону Казахстану «Про дипломатичну службу» 07.03.2002 р. та ін.) [39, с.133]. Провідним зовнішньополітичним відомством держави, головним органом в системі органів дипломатичної служби є Міністерство закордонних справ України. МЗС є ЦОВВ, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин і координує діяльність державних органів у сфері зовнішніх зносин. МЗС реалізує свої повноваження безпосередньо та через інші органи дипломатичної служби, здійснює керівництво іншими органами дипломатичної служби. Статус, завдання та функції МЗС визначаються Законом «Про дипломатичну службу» та іншими законами України, а також Положенням про МЗС, яке затверджується в установленому законом порядку.

Посада - це визначена структурою та штатним розписом первинна структурна одиниця державного органу та його апарату, на яку покладено становлене нормативними актами коло службових повноважень. Виокремити види посад та краще з'ясувати їх особливості дозволяє операція класифікації (від лат. «classis» - клас і «facio» - роблю), під якою прийнято розуміти розподілення певних об'єктів (явищ, процесів тощо) за класами (групами) відповідно до

визначених підстав (ознак). Завдяки класифікації створюються передумови для побудови теоретичної конструкції із наочним встановленням існуючих зв'язків між об'єктами (явищами, процесами тощо), які підлягають класифікації, та отримується нове знання про предмет аналізу (на разі - посади в дипломатичній службі), але вже «більш глибоке, організоване та впорядковане» [42, с.67]. Варто розмежувати поняття «посади дипломатичної служби» та «посади в органах дипломатичної служби». Посади дипломатичної служби є основним, проте не єдиним видом посад, які утворюються в органах дипломатичної служби. У законодавстві України поступово реалізуються положення Концепції адміністративної реформи в Україні від 22.07.1998 р., згідно якої державні посади поділяються залежно від змісту та характеру діяльності, способу обіймання посади та надання повноважень на політичні, адміністративні та патронатні [43]. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. до політичних відносить посади членів Уряду України (ст. 6) [44]. У ст. 9 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 р. до них також віднесено посади першого заступника міністра і заступників міністра. Крім того, передбачено, що міністр має право на формування патронатної служби міністра у межах граничної чисельності державних службовців та працівників міністерства і витрат, передбачених на утримання міністерства (чисельність патронатної служби міністра не більше 10 осіб) (45).

Вважаємо, що поділ державних посад на політичні, адміністративні та патронатні може бути використаний при класифікації посад в органах дипломатичної служби. Таким чином, формально-юридичний аналіз законодавства України дозволяє стверджувати, що політичні посади в системі органів дипломатичної служби займають Міністр закордонних справ України, його перший заступник і заступники. Міністр закордонних справ України є державним політичним діячем (політиком), а його посада не належить до посад державних службовців: — відповідно до Конституції України, Міністр закордонних справ України призначається за поданням Президента України Народним носієм

державної влади - Верховною Радою України; він може бути звільнений у будь-який час, а його обов'язки є політичними; - на Міністра закордонних справ України не поширюється дія законодавства України про державну службу; - «головним завданням Міністра закордонних справ України є вироблення державної політики у сфері зовнішніх зносин, зовнішньополітичного курсу України та ін. Водночас Міністр закордонних справ України уповноважений добирати осіб для заміщення посад працівників його патронатної служби (керівника патронатної служби, прес-секретаря, помічників тощо)» [2]. Водночас слід зазначити, що більшість посад у дипломатичних службах України є посадами дипломатичних служб. Вони належать до адміністративних функцій: вони встановлюються в порядку, встановленому нормативно-правовими актами щодо практичного виконання завдань та функцій органів дипломатичної служби, вони визначаються їх структурою та переліком працівників, забезпечують здійснення державних повноважень відповідно до завдань та функцій дипломатичної служби; фінансується з державного бюджету України; на них поширюється законодавство про державну службу тощо. Від посад дипломатичної служби варто відрізнити посади працівників, які виконують функції з обслуговування (водій автотранспортних засобів, кухар, двірник, прибиральник службових приміщень та ін.). «Вони є окремим видом посад, що можуть утворюватись в органах дипломатичної служби. Посади працівників, які виконують функції з обслуговування, визначаються відповідно до Закону «Про дипломатичну службу», законодавства про державну службу та про працю. Працівники, які виконують функції з обслуговування, призначаються на посади за контрактом із числа громадян України, а в ЗДУ - за потреби також із числа іноземців. Посади працівників, які виконують функції з обслуговування, не належать до посад державної (дипломатичної) служби, а особи, що їх займають працюють на контрактній основі. Положення про працівників, які виконують функції з обслуговування в органах дипломатичної служби, та типова форма контракту з ними затверджені наказом МЗС від 11.01.2019 р.» [46]. Посади дипломатичної

служби відповідно до Закону «Про дипломатичну службу» включають дипломатичні та адміністративні посади органів дипломатичної служби. Адміністративна посада є первинним структурним підрозділом органу дипломатичної служби, що визначається структурою та переліком працівників з робочими обов'язками, встановленими відповідно до законодавчих норм для виконання функцій адміністративно-технічного забезпечення діяльності органів дипломатичної служби. Такі посади встановлюються для адміністративного персоналу дипломатичних служб відповідно до законодавства про державну службу.

Дипломатична посада - визначається структурою та переліком працівників первинного структурного підрозділу дипломатичної служби з юридичними обов'язками щодо дипломатичних або консульських функцій. Дипломатичні посади встановлюються для дипломатичних службовців органів дипломатичної служби. Саме дипломатичні посади є тим видом посад, на які, головним чином, покладається виконання завдань та функцій органів дипломатичної служби. За сучасних умов у системі органів дипломатичної служби України штатних дипломатичних посад передбачається приблизно в чотири рази більше ніж адміністративних (дипломатичних посад - 1518, адміністративних посад - 371). «До дипломатичних віднесені такі посади: Державний секретар МЗС; Надзвичайний і Повноважний Посол України; Надзвичайний і Повноважний Посол України з резиденцією в Києві; Постійний представник України при міжнародній організації; Представник України при міжнародній організації; Глава Місії України при міжнародній організації; Генеральний консул України; заступник Постійного представника України при міжнародній організації; заступник Представника України при міжнародній організації; заступник Глави Місії України при міжнародній організації; радник-посланник; Посол з особливих доручень; дипломатичний радник; Консул України; Представник МЗС на території України; радник; консул у консульській установі України; перший секретар;

другий секретар; віце-консул у консульській установі; третій секретар; консульський агент у консульській установі; аташе» [2]. 37 Дипломатичними також є посади керівників структурних підрозділів апарату МЗС, утворених для забезпечення виконання його завдань та функцій із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин, та їх заступників.

У ст. 9 Закону «Про дипломатичну службу» закріплена нормативна класифікація дипломатичних посад в органах дипломатичної служби - їх поділ на категорії залежно від порядку призначення, характеру та обсягу повноважень і необхідних для їх виконання кваліфікації та професійної компетентності.

Встановлюються такі категорії дипломатичних посад: 1) категорія «А» - Державний секретар МЗС, Надзвичайний і Повноважний Посол України, Надзвичайний і Повноважний Посол України з резиденцією в Києві, Постійний представник України при міжнародній організації, Представник України при міжнародній організації, Глава Місії України при міжнародній організації; 2) категорія «Б» - Генеральний консул України, заступник Постійного представника України при міжнародній організації, заступник Представника України при міжнародній організації, заступник Глави Місії України при міжнародній організації, радник-посланник, Посол з особливих доручень, дипломатичний радник, Консул України, Представник МЗС на території України, керівники структурних підрозділів апарату МЗС, утворених для забезпечення виконання завдань та функцій МЗС із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин, та їх заступники; 3) категорія «В» - інші дипломатичні посади, не віднесені Законом «Про дипломатичну службу» до категорій «А» і «Б» [21].

«Можна виділити й інші підходи до класифікації дипломатичних посад. Дипломатичні посади можуть бути класифіковані за дипломатичними рангами, до яких вони приписані. Законодавством України встановлені такі дипломатичні ранги: Надзвичайний і Повноважний Посол, Надзвичайний і Повноважний Посланник першого класу, Надзвичайний і Повноважний Посланник другого

класу, радник першого класу, радник другого класу, перший секретар, другий секретар, третій секретар, аташе. Відповідність дипломатичних рангів конкретним посадам визначається Указом Президента України від 21.12.2018 р.» [47]. Наприклад, до дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла приписано 25 державних посад (Державний секретар МЗС, Надзвичайний і Повноважний Посол України, дипломатичний радник державного органу та ін.). За місцем виконання завдань і функцій за дипломатичними посадами останні класифікуються на: 1) ті, що утворені в органах дипломатичної служби, які знаходяться в Україні (МЗС та представництва МЗС на території України); 2) дипломатичні посади в ЗДУ. У свою чергу посадові особи за їхньою згодою можуть бути переведені для проходження дипломатичної служби на посади у структурних підрозділах Офісу Президента України, Апарату Верховної Ради України, Секретаріату Кабінету Міністрів України, державних органів, до завдань яких віднесено протидію зовнішнім загрозам національній безпеці України, життю та здоров'ю її громадян за межами України [48, с. 69-75; 49, с. 134-139]. Найвищою дипломатичною посадою є посада Державного секретаря Міністерства закордонних справ України. Закон «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 р., ґрунтуючись на нововведеннях Закону «Про державну службу» від 10.12.2015 р., створив передумови для розмежування політичного та адміністративного управління дипломатичною службою, враховуючи, що важливо, специфіку роботи зовнішньополітичного відомства. Насамперед це пов'язано із запровадженням посади Державного секретаря МЗС. Утворення посад державних секретарів міністерств, у тому числі МЗС, відповідає європейському досвіду та дозволяє міністрам зосередитись на виробленні стратегії розвитку певної галузі, залишивши державному секретареві виконання основних адміністративних функцій із організації роботи міністерства, управління державною службою [50, с.108].

Статус Державного секретаря МЗС є дещо відмінним від державних секретарів інших міністерств. Державний секретар МЗС забезпечує діяльність

органів дипломатичної служби та відповідно до затвердженої Міністром закордонних справ України структури органів дипломатичної служби затверджує їх штатні розписи та кошториси, а також виконує інші функції, визначені законодавством. Новим Законом «Про дипломатичну службу» були внесені зміни до ст. 10 Закону «Про центральні органи виконавчої влади», якими передбачено, що Державний секретар МЗС здійснює повноваження керівника державної служби стосовно усіх посадових осіб дипломатичної служби, затверджує штатні розписи та кошториси органів дипломатичної служби. Така норма відображає специфіку системи органів дипломатичної служби, адже у порівнянні із іншими міністерствами необхідно було на законодавчому рівні закріпити повноваження Державного секретаря МЗС як керівника державної служби не тільки апарату МЗС, але й представництв МЗС на території України та ЗДУ. Державний секретар МЗС здійснює повноваження, визначені ч. 4 ст. 10 Закону «Про центральні органи виконавчої влади», крім таких повноважень, які здійснює Міністр закордонних справ України відповідно до закону, - порушення в установленому порядку питання щодо: 1) заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника, заступників Міністра закордонних справ, дипломатичних службовців категорії «А»; 2) присвоєння дипломатичного рангу або рангу державного службовця Державному секретарю МЗС (45).

На думку 97,1 % опитаних посадових осіб дипломатичної служби, існує розмежування повноважень між Міністром закордонних справ України та Державним секретарем МЗС можна вважати ефективним. Запровадження посади Державного секретаря МЗС, з однієї сторони, дало змогу Міністру закордонних справ України звільнитись від поточних «рутинних» адміністративних функцій і більше сконцентруватись на стратегічних питаннях зовнішньополітичної діяльності, виробленні політики та роботі в Уряді України, а з іншої - покращило організацію роботи та управління персоналом МЗС, заклало передумови для стабільності дипломатичного відомства, збереження «інституційної пам'яті», наступності та спадковості у його діяльності. За словами Надзвичайного і

Повноважного Посла В. Хандогія, «інституційна пам'ять в дипломатії - це основа успіху» [51, с.483].

Особливе місце в системі органів дипломатичної служби займає посада Надзвичайного і Повноважного Посла України. Надзвичайний і Повноважний Посол України - це вищий офіційний представник України, який здійснює загальне керівництво, координацію та контроль за діяльністю посадових осіб та інших працівників Посольства України, керівників інших ЗДУ у державі перебування, а також посадових та інших осіб, членів делегацій України, які перебувають у цій державі з метою виконання посадових або службових обов'язків. Сьогодні передбачена 81 штатна посада Надзвичайного і Повноважного Посла України. Від Надзвичайних і Повноважних Послів України безпосередньо залежить ефективність реалізації зовнішньої політики України, розвиток співробітництва між Україною і державою перебування в економічній, політичній та інших сферах, забезпечення прав громадян України за кордоном. у контексті проблеми, що розглядається, особливий інтерес становлять висновки Н. Р. Нижник та О. Д. Крупчана. Вчені наголошують, що, якщо розглядати посади віднесені до посад державних службовців першої категорії, то їх правовий статус, порядок призначення на посади і звільнення з них, настання відповідальності та деякі інші риси свідчать про їх певне політичне забарвлення.

Для позначення такого виду посад пропонується термін «політичні чиновники» [52, с.70], що, звичайно, не вписується у традиційний поділ державних посад на політичні, адміністративні та патронатні. Ю. П. Битяк вважає таку пропозицію цікавою та підкреслює, що «новий підхід до класифікації посад державної служби вимагає обґрунтування та нового правового регулювання цих питань» [53, с.107].

На підставі наведеного з метою вдосконалення управління дипломатичною службою пропонуємо ввести до наукового обігу та передбачити у законодавстві для позначення дипломатичних посад категорії «А» поняття «вищий корпус дипломатичної служби». При цьому з огляду на особливості правового статусу

посад у межах вищого корпусу дипломатичної служби можна виділяти: а) вищий корпус дипломатичної служби адміністративного типу найвища дипломатична посада, яка передбачає виконання повноважень керівника державної служби, - Державний секретар МЗС, має ознаки адміністративних посад); б) вищий корпус дипломатичної служби адміністративно-політичного типу (дипломатичні посади категорії «А, призначення на які здійснює Президент України: Надзвичайний і Повноважний Посол України, Надзвичайний і Повноважний Посол України з резиденцією в Києві, Постійний представник України при міжнародній організації, Представник України при міжнародній організації, Глава Місії України при міжнародній організації (мають риси як адміністративних, так і політичних посад).

Як підсумок відзначимо, що органи дипломатичної служби є основним місцем проходження дипломатичної служби. Їх система охоплює внутрішньодержавні органи (МЗС, представництва МЗС на території України) та ЗДУ. Крім того, посадові особи дипломатичної служби можуть бути переведені для проходження дипломатичної служби на посади у інших державних органах та їх структурних підрозділах (Офісі Президента України, Апараті Верховної Ради України та ін.). З-поміж посад в органах дипломатичної служби можна виділити політичні, адміністративні, патронатні, а також посади працівників, які виконують функції з обслуговування. Посади дипломатичної служби є адміністративними.

Своєю чергою встановлено, що частина дипломатичних посад категорії «А» відзначаються одночасно ознаками як адміністративних, так і політичних посад. Вважаємо, що доцільними є: по-перше, формалізація поняття «вищий корпус дипломатичної служби» (дипломатичні посади категорії «А»); по-друге, виокремлення його адміністративного і адміністративно-політичного типів.

2.2. МЗС України: структура та основні засади функціонування

Провідним зовнішньополітичним відомством держави, головним органом у системі дипломатичних служб, є Міністерство закордонних справ України. Міністерство закордонних справ - це ЦОВВ, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зв'язків та координує діяльність державних органів у сфері зовнішніх зв'язків.

Міністерство закордонних справ здійснює свої повноваження безпосередньо та через інші органи дипломатичної служби, керує іншими органами дипломатичної служби. Посада, завдання та функції. Міністерства закордонних справ визначаються Законом "Про дипломатичні служби" та іншими законами України, а також положеннями про Міністерство закордонних справ, які затверджуються відповідно до закону. З метою детального врегулювання позиції Міністерства закордонних справ постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 року було затверджено постанову про Міністерство закордонних справ.

Основними завданнями МЗС є:

- забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері зовнішніх відносин;
- забезпечення захисту національних інтересів України у сфері міжнародних відносин;
- дипломатичними засобами і методами захисту суверенітету, міжнародної безпеки, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, її політичних, торговельно-економічних, культурних, гуманітарних та інших інтересів;

- розвитку зв'язків із закордонними українцями та їх громадськими об'єднаннями, координація заходів, що здійснюються органами виконавчої влади з метою розвитку таких зв'язків;
- державних органів інформацією, необхідною для здійснення ефективної зовнішньої та внутрішньої політики України;
- реалізація зовнішньополітичного курсу України, спрямованого на розвиток політичних, економічних, культурних, гуманітарних, наукових та інших зв'язків з іноземними державами, міжнародними організаціями;
- координація діяльності державних органів щодо забезпечення
- реалізації єдиного зовнішньополітичного курсу України;
- захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном, а також інші завдання, передбачені Положенням про МЗС» [2].

Представництва Міністерства закордонних справ України на території України - органи дипломатичної служби, які утворюються в регіонах, де діють іноземні консульські установи чи представництва міжнародних організацій. Представництва МЗС на території України утворюються Кабінетом Міністрів України і підпорядковуються МЗС.

Сьогодні в системі органів дипломатичної служби функціонує 4 представництва МЗС на території України (у Львові, Ужгороді, Одесі та Сімферополі). Основними їх завданнями є:

а) сприяння розвитку дружніх відносин України з іноземними державами, розширенню економічних, науково-технічних, гуманітарних, культурних, спортивних зв'язків і туризму;

б) надання допомоги іноземним консульським установам у виконанні ними функцій щодо захисту прав і законних інтересів іноземних фізичних та юридичних осіб, у здійсненні інспекцій щодо суден, літаків та їх екіпажів, а також інших функцій;

в) координація діяльності державних органів, розташованих у межах округу представництва, у сфері зовнішніх зносин з метою забезпечення єдиного зовнішньополітичного курсу України; г) виконання інших завдань відповідно до законодавства України [2].

Привертає увагу, що новим Законом «Про дипломатичну службу» запроваджено диференціацію посольств України залежно від місця розташування резиденції посла на два види: а) Посольство України з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві; б) Посольство України (умовно з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України у відповідній іноземній державі).

У системі органів вітчизняної дипломатичної служби нараховувалось 83 посольства України, натомість посольства України з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві були відсутні. Щодо останнього інституту - Посольства України з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві, то доцільність його запровадження є питанням дискусійним. Запровадження цього інституту неоднозначно сприймається й у професійному дипломатичному середовищі.

На нашу думку, за сучасних умов можна відзначити як переваги, так і недоліки запровадження інституту Посольства України з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві.

По-перше, існування такого інституту може сприяти гнучкості вітчизняної дипломатичної служби та забезпеченню підтримки належного рівня дипломатичних відносин з державами, на території яких з тих чи інших причин відсутні ЗДУ. По-друге, запровадження інституту Посольства з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві може дозволити заощадити бюджетні кошти, котрі могли б бути понесені за умови розташування відповідної ЗДУ в іноземній державі (кошти на оплату праці посадових осіб дипломатичної служби під час їх перебування у довготерміновому відрядженні, витрати в межах соціальних гарантій тощо).

З іншої сторони, постає низка проблемних питань, котрі потребують вирішення, а окремі - й нормативного врегулювання («Чи може Посольство з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві вважатись саме закордонною установою, адже місцем розташування Посла є столиця України?», «Яким чином цей інститут «впишеться» в організаційну структуру МЗС?», «Як він буде співвідноситись із суміжними інститутами (як-от «спеціальними місіями», що передбачені ч. 5 ст. 5 Закону «Про дипломатичну службу», тощо)?»,

Якщо мова йде не про посадову особу, а саме про установу - Посольство з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві, то яким чином вирішуватиметься питання щодо його комплектування кадрами?» та ін. [40]).

Вважаємо, що ці питань потребують поглибленого аналізу, у тому числі ґрунтуючись на практиці функціонування посольств України з резиденцією Надзвичайного і Повноважного Посла України в Києві та зарубіжному досвіді.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи все, що виступало предметом дослідження бакалаврської роботи, варто зазначити, що сучасні дипломатичні відносини нині є важливою галуззю міжнародних відносин, оскільки високопрофесійна та вдало організована дипломатична служба являється нерозривним структурним елементом державної служби України.

Вивчення правової літератури часів незалежної України показує, що проблеми дипломатичної служби викликають чималий інтерес сучасних учених-адміністративістів та аналізуються на рівні спеціальних досліджень.

Окремих питань організації та правового забезпечення дипломатичної служби науковці торкалися й у контексті більш загальної проблематики. Вчені розглядали дипломатичну службу як вид спеціалізованої державної служби, аналізували її сутність та ознаки, систему органів, досліджували правовий статус працівників дипломатичної служби, рідше - особливості її проходження тощо.

Прикметно, що фокус сучасних вітчизняних дослідників зміщується у бік обґрунтування необхідності розбудови політично нейтральних державної та дипломатичної служби України відповідно до європейських стандартів та зразків інших провідних іноземних держав. Проте попри увагу до окремих питань дипломатичної служби у адміністративно-правовій науці незалежної України відсутні комплексні дослідження проблем організації та правового забезпечення дипломатичної служби провідний зарубіжний досвід у цій сфері, які б враховували сучасні політико-правові реалії.

Встановлено, що принципи дипломатичної служби є вихідними засадами, котрі не лише зумовлюють сучасний стан її організації та функціонування, а й закладають передумови для реформування.

Подальший розвиток принципів дипломатичної служби пов'язується: по-перше, із узгодженням законів «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу» в частині регулювання принципів; по-друге, із закріпленням нових принципів (загальних - релігійна нейтральність та забезпечення захисту права на державну службу; спеціальних - забезпечення національних інтересів України, лояльність до іноземних держав, ротація посадових осіб дипломатичної служби та єдність дипломатичної служби); по-третє, зі сприйняттям такого загального принципу дипломатичної служби як політична неупередженість у його широкому сенсі - як такого, що включає вимоги не лише до посадових осіб дипломатичної служби, а й до інших суб'єктів (суб'єктів управління державною службою; осіб, які займають політичні посади, та ін.).

Підкреслимо, що дипломатична служба займає особливе місце в системі державної служби в Україні, може бути охарактеризована як цивільна спеціалізована державна служба з частковою «мілітаризацією».

Дипломатична служба є багатоаспектним явищем, що робить можливим виокремлення функціонального, організаційно-структурного інституційного підходів до її розуміння.

При цьому при визначенні поняття «дипломатична служба» у Законі «Про дипломатичну службу» доцільно використовувати саме функціональний підхід, відзначати родову належність дипломатичної служби до державної служби, а також її видові відмінності (суб'єктний склад, посади, на яких громадяни України проходять дипломатичну службу, та її мету).

Крім того, дипломатична служба відіграє важливу роль у формуванні зовнішньополітичного вектору і є одним із ключових елементів державного управління, оскільки роль зовнішньополітичного інструменту завжди була

важливою. Вивчення контексту, в якому формується сучасна модель дипломатії, призводить до висновку, що майбутнє дипломатії значною мірою залежить від шляху формування нового світового порядку.

Принцип підтримки балансу сил для миру та плідної співпраці протягом століть був каноном співіснування між суверенними державами, згідно з яким вибудовувалася ціла система дипломатичних служб. Отже, дипломатична служба є одним із ключових елементів у сфері державного управління та основою зовнішньої політики, оскільки вона охоплює світ, а також Україну.

Система органів дипломатичної служби включає:

- а) МЗС;
- б) представництва МЗС на території України;
- в) ЗДУ.

Крім того, в системі органів дипломатичної служби можуть створюватися спеціальні місії та делегації на засіданнях статутних органів міжнародних організацій, статус, завдання та функції яких визначаються Президентом України або Міністром закордонних справ України.

Провідним зовнішньополітичним відомством держави, головним органом в системі органів дипломатичної служби є Міністерство закордонних справ України. МЗС є ЦОВВ, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин і координує діяльність державних органів у сфері зовнішніх відносин.

МЗС реалізує свої повноваження безпосередньо та через інші органи дипломатичної служби, здійснює керівництво іншими органами дипломатичної служби. Статус, завдання та функції МЗС визначаються Законом «Про дипломатичну службу» та іншими законами України, а також Положенням про МЗС, яке затверджується в установленому законом порядку.

Доведено, що закордонні дипломатичні представництва України є постійними органами дипломатичних служб, основною роллю яких є представництво та підтримка офіційних відносин з Україною у країнах

перебування або міжнародних організаціях, захист національних інтересів України та здійснення консульських функцій, включаючи захист прав та інтересів громадяни та юридичні особи, особи України за кордоном.

Показано, що значення дипломатичних служб у формуванні сучасної зовнішньої політики, безперечно, зростає, головним чином через те, що насильницьке вирішення конфліктів, міжнародні проблеми стають все більш непередбачуваними та небезпечними, а глобалізація сучасних реформ міжнародних відносин та вступ недержавних суб'єктів у процесі створення та визначення нового світового порядку.

Незважаючи на всі труднощі та проблеми, зовнішня політика України стала визначальною державною сферою, яка забезпечує гідний захист інтересів держави на міжнародній арені. Українська дипломатія, яка подолала залишки радянської системи зовнішніх відносин і побудувала якісно нову лінію дипломатичних відносин, зуміла зарекомендувати себе світовій спільноті як рівноправний суб'єкт міждержавних відносин.

Новим викликом, який стоїть перед Україною, є збройна агресія Російської Федерації проти України, і слід визнати, що будь-яка війна є поразкою для дипломатії. Важко недооцінити значення дипломатичної служби та її роль у вирішенні конфліктів. Головним завданням дипломатії як і раніше залишається надання достовірної інформації про розвиток подій на території, де відбуваються бойові дії. З огляду на активну пропаганду та дезінформацію російської сторони, досягти цього досить складно. Україна все ще змушена відбивати не лише військові, а й дипломатичні атаки.

Ми припускаємо, що, враховуючи виклики того часу та воєнно-політичну ситуацію у світі, значення дипломатії зростатиме. На даний момент її роль певною мірою занижена. Важко говорити про ефективність дипломатичних служб у державному управлінні зовнішньою політикою, оскільки політична ситуація в Україні та світі далеко не стабільна.

Щоб зробити нашу дипломатію світового класу, нам слід наполегливо працювати, вдосконалювати законодавчу базу, залучати до дипломатичної служби більше дипломатичних експертів, налагоджувати міжгалузеві комунікації з Європейським Союзом та багато іншого.

Результатом усіх цих зусиль має стати нова позиція української дипломатії на світовому рівні, зміна парадигми дипломатичної політики, реформа моделі управління дипломатичною сферою тощо.

Україна подолає свої внутрішні труднощі та створить стабільну дипломатичну картину на міцній основі. Нам потрібно створити свою українську дипломатичну школу. Необхідно переглянути схему роботи Міністерства закордонних справ. Його потрібно змінити з галузевого на функціональний. Її зміст повинен складатися з трьох етапів: концепція - стратегія - план дій. Зараз Україна перебуває у складній ситуації, оскільки на нашій території відбуваються військові дії, тому підтримка належних дипломатичних відносин з усіма країнами є не менш складним завданням. Однак нам потрібно розвиватися і рухатись вперед і постійно вдосконалювати рівень наших дипломатичних служб.

Таким чином, варто зазначити, що, на нашу думку, завдання, які постали перед початком написання бакалаврської роботи є успішно виконаними, а мету роботи - успішно досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради, 1996, № 30, ст. 141. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 27-1X від 03 вер. 2019 р., ВВР, 2019, № 38
2. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків: Право, 2005. 304 с.
3. Веденсєв Д. В., Будков Д. В. Юність української дипломатії. Становлення зовнішньополітичної служби Української держави. 1917-1923 роки: монографія. Київ: К.І.С., 2006. 312 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
5. Віденська конвенція про дипломатичні відносини від 18.04.1961 р.
URL: https://akon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text
6. Віденська конвенція про консульські відносини від 24.04.1963 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text
7. Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 14.03.1975 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_254#Text
8. Григоренко Є., Журавель А. Дипломатична служба в механізмі реалізації законодавства про національну безпеку України. Європейська дипломатія у XXI столітті: матеріали науково-практичного круглого столу

9. Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби: навч. посіб. Київ: Либідь 1998. 248 с.
10. Данільян О. Г., Дзьобань О. П., Панов М. І. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації: навч. посіб. Харків: Фоліо, 2002. 285 с.
11. Державне управління в умовах адміністративної реформи в Україні: наук. вид. за ред. Н. Р. Нижник, О. Д. Крупчан. Київ: Ін Юре,
12. Думан А.А. Сучасна система дипломатичних відносин України та механізм її вдосконалення. URL: https://kyivobl-man.in.ua/wp-content/uploads/2020/06/Tezy_Duman_A.Pdf
13. Закон України «Про дипломатичну службу». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>.
14. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
15. Запоріжжя, 19-20 трав. 2020 р.) / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. С. 236-239.
16. Конвенція про спеціальні місії, 1969 рік. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_092.
17. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: Права людини, 2015. 280 с.
18. Макар Ю. Століття української дипломатії. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці. Чернівецький національний університет, 2017. Т. 35-36. с. 77-94.
19. Наказ Міністра закордонних справ України «Про затвердження Положення про акредитацію співробітників дипломатичних і консульських установ іноземних держав, міжнародних організацій та їхніх представництв, інших іноземних організацій». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0062-03>.

20. Новації законодавства України про дипломатичну службу // Запорізькі правові читання: матеріали Щорічн. міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2018). С. 172-173.
21. Основи публічного адміністрування: навч. посіб. / за заг. ред. Н. П. Матюхіної. Харків: Право, 2018. 172 с.
22. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/> (дата звернення 14.08.2023). Офіційний вісник України. 1999. № 21. Ст. 943.
23. Палагусинець, Ростислав. (2020). Пріоритети розвитку та захисту інтелектуального капіталу дипломатичної служби. Public management. 25. 182-195. 10.32689/2617-2224-2020-5(25)-182-195.
24. Про День працівників дипломатичної служби: Указ Президента України від 21.11.2005 р. № 1639/2005. Офіційний вісник України. 2005. № 47. Ст. 2942.
25. Про День працівників дипломатичної служби: Указ Президента України від 21.11.2005 р. № 1639/2005. Офіційний вісник України. 2005. № 47. Ст. 2942.
26. Про затвердження Положення про працівників, які виконують функції з обслуговування в органах дипломатичної служби: наказ Міністерства закордонних справ України від 11.01.2019 р. № 9. Офіційний вісник України. 2019. № 17. Ст. 605.
27. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. Хе 81098.
28. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2011 р. № 794- VII з змін, та доп. Офіційний вісник України. 2014. Ле 20. Ст.
29. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Офіційний вісник України. 2018. № 55. Ст. 1903.
30. Про Перелік дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів: Указ Президента України від 21.12.2018 р. № 434/2018. Офіційний вісник України. 2019. № 4. Ст. 107.
31. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI, зі змін, та доп. Офіційний вісник України. 2011. № 27. Ст. 1123.

32. Розпорядження Президента України «Про затвердження Положення про дипломатичне представництво України за кордоном». -
33. Столяр О. Розвиток дипломатичної служби в контексті європейського вибору України. Внутрішні й зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України: матеріали конгресу за міжнар, участю (Київ, 17-18 жовт. 2013 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, І. А. Грицяка, С. В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2013. с. 97-98
34. Строков, О. М. Гуцан. Харків: НТУ «ХП», 2016. С. 269-270.
35. Структура МЗС України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/856.htm>.
36. Сурай, І. (2021). Публічна служба України: інституціональний підхід. Науковий вісник: Державне управління. 111-132. 10.32689/2618-0065-2021-2(8)-111-132.
37. Указ Президента України «Про день працівників дипломатичної служби». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1639/2005>.
38. Указ Президента України «Про дипломатичний та службовий паспорти України». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/153/98>.
39. Указ Президента України «Про Консульський статут України». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/127/94>.
40. Указ Президента України «Про Положення про державний протокол та церемоніал України». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/746/2002>.
41. Указ Президента України «Про Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні». -

42. Указ Президента України «Про Положення про Міністерство закордонних справ України». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/381/2011>.
43. Указ Президента України «Про Положення про нештатних (почесних) консулів України». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/150/97>.
44. Україна як гарант ефективних міжнародних відносин. Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність «Форвард-2016»: тр. 7-ї Міжнар. наук-практ. Internet-конф.
45. Федчишин С. А. Деякі тенденції розвитку системи управління закордонними справами України // Правова доктрина - основа формування правової системи держави: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. 20- річчю НАПрНУ та обговоренню 5-томної моногр. «Правова доктрина України» (м. Харків, 20-21 лист. 2013 р.). Харків: Право, 2013. с.
46. Федчишин С. А. Дипломатична служба України: проблеми теорії, організації та правового забезпечення: монографія. Харків: Право,
47. Федчишин С. А. До питання про види посад в системі дипломатичної служби України // Модернізація системи державного управління: теорія та практика: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. уч.: ч. 2 (м. Львів, 11 квітня 2014 р.) / за ред. В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2014. С. 134- 139.
48. Федчишин С. А. Класифікація посад у системі дипломатичної служби України. Правова держава: до 150-річчя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. 2015. № 20. С. 69-75.
49. Федчишин, С. (2020). Оцінювання результатів службової діяльності посадових осіб дипломатичної служби України: пропозиції щодо вдосконалення. Прикарпатський юридичний вісник. 131-137. 10.32837/руув.v0i2(31).580.

- 50.Хандогій В. Дипломатичні сюжети: невігадані історії кар'єрного дипломата. Київ: Саміт-Книга, 2017. 576 с.
- 51.Чекаленко Л. Д. Витоки української дипломатії: навч. посіб. Київ: Lat K, 2010. 340 с.
52. Чмельова О. С., Чуйко Ю. В. Сучасна дипломатична служба України як гарант ефективних міжнародних відносин. Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард-2016" : тр. 7-ї Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студ. та молодих вчених, 27 грудня 2016
- 53.Шульгин О. Початки діяльності Міністерства закордонних справ України. Розбудова держави. 1993. № 1. С. 22-24.
- 54.Hetsko, V.V.. (2021). Features of diplomatic service by citizens of Ukraine. Uzhhorod National University Herald. Series: Law. 66. 266-270. 10.24144/2307-3322.2021.66.44.
- 55.Krlev N. America's Other Army. The U.S. Foreign Service and 21st Century Diplomacy. Lexington: KY, 2013.245 p.
- 56.Palagusinets, Rostislav. (2018). Retrospective analysis of personnel potential of the diplomatic service for the period 2017-2020. SWorldJournal. 105-119. 10.30888/2663-5712.2020-06-05-025.
- 57.Palahusynets, R. V. (2020). The recruitment system for the diplomatic service: disadvantages and advantages. Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine. 128-136. 10.32886/instzak.2020.05.13.
- 58.Plischke E. U.S. Department of State: A Reference History Westport, London: Greenwood Press, 765 p.
- 59.Steigman A. The Foreign Service of the United States: First Line of Defense. Boulder: Westview, 1985. 265 p.
- 60.Trofymenko, M. (2013). Foreign economic warehouse of the diplomatic service of Ukraine. problems of developing foreign economic relations and attracting foreign investments: regional aspect. 1. 19-22.

61.Zaborovskyy, Viktor. (2021). Confidential communication of a lawyer with his client as a guarantee of advocacy. Uzhhorod National University Herald. Series: Law. 66. 244-250. 10.24144/2307-3322.2021.66.40.